

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: *Neoliberalisme*: Een zoeklicht op het neoliberalisme

Auteur: Jos Maessen

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.3, 70-71.

© 2022 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

RECENSIE

EEN ZOEKLICHT OP HET NEOLIBERALISME

Neoliberalisme, een moderne geschiedenis van Bram Mellink en Merijn Oudenampsen is het eerste boek waarin het neoliberalisme in Nederland wordt bestudeerd. Dat werd langzamerhand tijd. Nederland neemt op het Europese vasteland met haar vergaande adaptatie van neoliberale ideeën een unieke positie in. Dit boek beschrijft de sociaaleconomische en politieke geschiedenis van Nederland vanaf de jaren dertig vanuit dit neoliberaal perspectief.

De auteurs laten zien hoe problematisch de term neoliberalisme is. Er is niet zoiets als één neoliberalisme. In de loop van de tijd zijn verschillende theorieën ontwikkeld die onder deze noemer vallen en in het boek worden beschreven zoals *monetarisme*, *public-choice*, *rational expectations* en *supply-side economics*. Deze theorieën worden helder uiteengezet. Ook wordt vermeld wat wel en wat niet op empirische grondslag berust, waardoor een goed onderscheid tussen economie en ideologie valt te maken. De auteurs beschrijven daarnaast een rode draad in de ideologie: neoliberalen geloven in de superioriteit van de vrije markt. De overheidstaak is beperkt tot het bewaken van een eerlijk verloop van vraag en aanbod. Daarnaast hebben neoliberalen de overtuiging dat staatsbemoeienis met het leven van individuen tot slavernij leidt. Neoliberalen hebben net als veel ideologieën een denker met een boek die

de kern van hun denken vertegenwoordigt. Dat is in dit geval Friedrich Hayek met *The Road to Serfdom*.

Mellink en Oudenampsen stellen vervolgens dat het neoliberalisme een minder herkenbaar profiel heeft dan andere politieke ideologieën. Dit heeft volgens hen meerdere oorzaken. De veelvuldigheid van theorieën maakt het voor de buitenstaander tot een containerbegrip. De neoliberalen zijn ook nooit herkenbaar geworden door een eigen politieke partij. Na de Tweede Wereldoorlog hebben alle grote Nederlandse politieke partijen neoliberalen binnen hun gelederen gekregen. Overtuigend wordt beschreven dat dit een bewuste beïnvloedingsstrategie is geweest. Daarnaast, zeggen de auteurs, hebben neoliberalen in Nederland een technocratisch profiel en profileren ze zich met gezond verstand en logisch denken (het huishoudboekje van de staat) en niet als een politieke ideologie.

Na de algemene typologie van het neoliberalisme, beschrijven de auteurs hoe dit denken in het openbaar bestuur van Nederland definitief voet aan de grond kreeg. De schrijvers laten zien dat neoliberalen in alle grotere politieke partijen de politieke koers wisten om te buigen naar eigen inzichten. Ook werd de macht en invloed van neoliberale ambtenaren en wetenschappers in de loop der jaren steeds groter. De beschrijving van de operatie marktwerking, waarin onder

BRAM MELLINK EN
MERIJN OUDENAMPSEN

NEO LIBERA LISME

EEN NEDERLANDSE
GESCHIEDENIS

Boom

Bram Mellink en Merijn Oudenampsen, *Neoliberalisme. Een Nederlandse geschiedenis*, Boom Amsterdam, 2022; ISBN 978 90 244 42492; paperback; 351 pagina's; € 29,90.

ambtelijke aansturing overheidstaken rechtstreeks of via opdrachtgeverschap in de markt werden gezet, is een goed voorbeeld. Het leidde tot ingrijpende besluiten waardoor het neoliberale gedachtengoed de samenleving steeds sterker ging beïnvloeden.

In het laatste hoofdstuk wordt een aantal conclusies getrokken. De belangrijkste zijn dat het Nederlands neoliberalisme al voor de Tweede Wereldoorlog ontstond, een technocratische traditie heeft, het poldermodel neoliberale doorbraken aan het zicht onttrok en ambtelijk zendingswerk de vergaande marktwerking heeft veroorzaakt.

De beschrijving van politiek-economische interventies vanuit een ideologie maakt dit boek bijzonder. Als gevolg

daarvan kunnen afzonderlijke besluiten in een context worden geplaatst, krijgt het neoliberalisme vlees op de botten en worden haar propagandisten steeds zichtbaarder. Tot op heden stellen haar aanhangers, niet geheel zonder reden, dat het neoliberalisme van ongeveer alles de schuld krijgt zonder dat iets kan worden aangetoond. Dat verandert met dit boek. Het maakt het mogelijk om een aantal verschijnselen in onze tijd te zien vanuit het concept van het neoliberalisme.

Mellink en Oudenampsen hebben met een zoeklicht een kaart van het neoliberalisme in Nederland gemaakt. Dit is conceptueel knap en, gelet op de indrukwekkende bronnenlijst, monnikenwerk. De schrijvers zelf hebben de kaart echter onvoldoende gebruikt. De lezer blijft achter met veel vragen. Heeft de huidige onmacht van de overheid te maken met een te ver doorgevoerde marktwerking en te minimalistische visie op de overheid door neoliberalen? Hoe is het mensbeeld van de *homo economicus*, een sociaal construct, dat aan het neoliberalisme ten grondslag ligt zo belangrijk geworden? Is het toeval dat de toenemende dominantie van het neoliberalisme en de opkomst van het populisme in de afgelopen veertig jaar hand in hand zijn gegaan of is er een oorzaak-gevolg relatie?

De verdienste van de schrijvers is dat het beeld over het neoliberalisme deze en andere vragen oproept. De lezer ontdekt daardoor dat er meer valt te verkennen. Het boek leest als het eerste inleidende deel van een serie en maakt nieuwsgierig naar vervolgdel.

Jos Maessen (62) vervulde na zijn pensionering een oude wens door geschiedenis te gaan studeren. Hij is breed geïnteresseerd; van de middeleeuwse geschiedenis van midden- en Oost-Europa tot politieke geschiedenis en filosofie.